

Mechtild Düsing, José Martínez (Hrsg.), *Agrarrecht*, Verlag C. H. Beck oHG, München 2016, ss. 2250.

Od wielu już lat w nauce niemieckiej obserwuje się ożywienie działalności wydawniczej w zakresie prawa rolnego, w szczególności publikowanie książek o charakterze podręczników. Ich autorzy muszą, z racji charakteru opracowania, podejmować nie tylko ważne teoretyczne zagadnienia prawa rolnego (np. pojęcie, przedmiot, wyodrębnienie, nowe granice itd), ale przede wszystkim pokazać problemy dogmatyczne i sformułować propozycję ich rozstrzygnięcia. Sposób ujęcia tych pierwszych stał się już przedmiotem szerszych polemik¹, natomiast gdy idzie o ujęcie problemów praktycznych, widać dążenie do pogłębienia rozważań, do takiego prezentowania treści, by ułatwić proces stosowania prawa. Świadczy o tym podręcznik pod redakcją R. Norera² wydany w 2005 r. oraz znacznie rozbudowany (ponad 2000 stron) – pod redakcją I. Härtel³ wydany w 2012 r.

Recenzowana praca odbiega od dotychczasowych publikacji, jest dziełem „jedynym w swoim rodzaju”, jak zauważają redaktorzy w *Przedmowie*. Nie jest ono bowiem podręcznikiem, lecz „podręcznym komentarzem”. Wybór takiej formy zwolnił redaktorów i autorów od podejmowania teoretycznych zagadnień prawa rolnego; to dobór komentowanych kwestii świadczy o przyjętej koncepcji tego prawa. W niniejszej nocie warto zwrócić uwagę na uzasadnienie, celowość opracowania tego typu dzieła oraz na jego treść i sposób prezentacji.

W pierwszej kolejności, jako uzasadnienie, Redaktorzy wymieniają znaczenie rolnictwa w gospodarce Republiki Federalnej Niemiec. Połowa obszaru kraju jest

---

¹ Zob. np. Ch. Busse, *Boom der Agrarrechtshandbücher – Gedanken zur Systematik des Agrarrechts*, „Agrar- und Umweltrecht“ 2013, nr 8, s. 285 i n.

² R. Norer (Hrsg.), *Handbuch des Agrarrechts*, Wien 2005 (2. Auflage 2012).

³ I. Härtel (Hrsg.), *Handbuch des Fachanwalts, Agrarrecht*, Köln 2012.

użytkowana rolniczo, a milion ludzi każdego roku w 285 tysiącach gospodarstw rolnych wytwarza produkty o wartości ponad 50 mld euro. Jednocześnie od wielu lat gospodarka rolna przechodzi intensywne zmiany strukturalne. Dla przykładu, liczba gospodarstw rolnych zmniejszyła się z ponad miliona (1970) do ok. 285 tysięcy (2013), podczas gdy ich wielkość wzrosła z 11 ha (1970) do 58 ha (2013); zatem w tym okresie zwiększyła się pięciokrotnie.

Wraz ze zmianami samego rolnictwa, w tym powiększaniem się obszaru gospodarstw rolnych, ulega zmianie regulacja prawna. Widoczne jest zjawisko jej rozbudowy, wkraczania na nowe obszary pozostające dotychczas poza sferą zainteresowania ustawodawcy rolnego. Przykładem mogą być regulacje prawne dotyczące problematyki rolno-środowiskowej, ochrony zwierząt czy prawa energetycznego. Z tego względu stosowanie prawa rolnego, będącego kompleksową („przekrojową”) dziedziną prawa nie jest łatwe. Recenzowane dzieło powinno te trudności znacznie umniejszyć, winno pomóc w poruszaniu się w gąszczu rozmaitych aktów prawnych, które choćby w części dotyczą problematyki rolnictwa.

Jego adresaci zostali wskazani bardzo szeroko. Komentarz, jak piszą Redaktorzy, jest skierowany nie tylko do osób, które wyspecjalizowały się w prawie rolnym, lecz do wszystkich, którzy to prawo stosują; powinien być szybko dostępnym i aktualnym narzędziem dla sądów, prokuratorów, dla zarządów spółek, izb, związków, rzeczoznawców, przedsiębiorstw, gospodarstw rolnych itd. Szczególnym jego adresatem są wszakże adwokaci specjalizujący się w prawie rolnym. Otóż od wprowadzenia w 2009 r. specjalizacji w ramach adwokatury (adwokat – specjalista prawa rolnego) już ponad 170 osób wybrało jako specjalność prawo rolne. Ten wzgląd zadecydował też o tym, że przy doborze treści Redaktorzy kierowali się wymogami przewidzianymi w przepisach dotyczących tej specjalizacji.

Wyodrębnienie prawa rolnego na użytek tej specjalizacji zawodowej było niezmiernie istotne dla doboru komentowanych regulacji prawnych, ale drugie niezmiernie ważne kryterium stanowiło uwzględnienie potrzeb rolników (przedsiębiorców rolnych), którzy z tymi regulacjami stykają się lub mogą się zetknąć w codziennej pracy. Dzięki temu w opracowaniu znalazły się regulacje tradycyjnego prawa cywilnego, dziedziczenia gospodarstwa rolnego, a także europejskie prawo rolne, prawo ochrony środowiska, ochrony zwierząt czy prawo socjalne. Skoro przedmiotem zainteresowania były specjalne regulacje dotyczące rolnictwa, to w dziele zostały też skomentowane „rolne” przepisy z zakresu prawa podatkowego, a nawet z kodeksu karnego. Niektóre z komentowanych aktów prawnych były już przedmiotem komentarzy (np. *Bürgerliches Gesetzbuch*), inne doczekały się tego typu opracowania po raz pierwszy.

Jak widać, Redaktorzy bardzo szeroko traktują przedmiot prawa rolnego. Takie ujęcie lepiej uwzględnia potrzeby praktyki. Zdawać sobie należy wszakże sprawę z trudności w opracowaniu dzieła, obejmującego z reguły wyciągi z różnych aktów prawnych (w sumie 51 aktów prawnych), zaliczanych do rozmaitych dziedzin prawa. Ich pokonanie było możliwe dzięki zaangażowaniu 33 osób specjalizujących się

w wielu szczegółowych dyscyplinach prawoznawstwa. W jakiej mierze prezentowane w tej pracy ujęcie różni się od tego, które jest typowe dla podręczników? Sami Redaktorzy wskazują na nowość spojrzenia na prawo rolne, które polega na wyjaśnieniu i komentowaniu stanu ustawodawstwa i literatury przedmiotu przez odwołanie się do regulacji prawnej (do norm prawnych). Niewątpliwie to odwołanie się do regulacji prawnej służy eliminowaniu (choć zapewne nie zawsze się to udaje) wątpliwości interpretacyjnych, natomiast koncepcje teoretyczne już z natury rzeczy mogą być sporne. Jednakże dzięki takiemu ujęciu korzystający z komentarza może szybko zapoznać się z interpretacją aktów prawnych dotyczących rolnictwa.

Recenzowaną pracę należy uznać za ciekawą, oryginalną i udaną próbę ujęcia bardzo złożonej i rozproszonej regulacji prawa rolnego; próbę podyktowaną nie tyle potrzebami rozwoju teorii tego prawa, ile koniecznością uwzględnienia zapotrzebowania praktyki. Te ostatnie względy mogą jednak stanowić doskonały punkt odniesienia do ponownego przemyślenia kwestii teoretycznych prawa rolnego.

ROMAN BUDZINOWSKI

PRZEGLĄD PRAWA ROLNEGO

NR 2 (19) – 2016, 279-281

DOI: 10.14746/ppr.2016.19.2.14